

resenyes

**Josep Lluís FILELLA
CUBELLS (coord.)**
Lo Sindicat de la Palma
Cent anys de
cooperativisme (1919-2019)
La Palma d'Ebre: Agrícola i Secció
de Crèdit La Palma SCCL, 2019.
400 p.

Lo Sindicat de la Palma. Cent anys de cooperativisme (1919-2019) és un llibre escrit per persones de la Palma d'Ebre coordinades per Josep Lluís Filella Cubells, amb aportacions de Francesc Filella Cubells, Joan Pardell Pardell, Ricard Sas Filella, Antoni Galceran Massó, Oriol Vernet Pardell i Ricard Boqué Martí. Persones totes elles amb un bagatge en comptabilitat i amb llicenciatura o grau universitari en història, filologia o química, aspectes que es noten en la redacció del llibre. Es podria pensar que és una aportació a la història local –i ho és– però s'equivocaria, i molt, qui es pensés que és una obra localista. El llibre és una història que es relliga amb la història de Catalunya –i en alguns moments amb la d'Espanya– pel fet que allò que s'hi descabdella entronca, amb connexions constants, amb realitats més àmplies. Alhora, cent anys donen per a molt i val a dir que és summament oportú arribar fins als nostres dies, oferint una visió desapassionada i alhora crítica del que ha estat la cooperació agrària.

El text està estructurat en setze capítols, uns amb perfil cronològic i d'altres que repassen els principals eixos d'actuació i servei més especialitzats, tots molt compensats. Hi ha la fundació i arrencada, de l'any 1919 al 1931; els anys de la Segona República del 1931 al 1936; «els anys del soroll», els de la guerra; els de «magre *amanecer*» corresponents a la dècada dels quaranta; els de la unificació i el desenvolupament dels cinquanta als setanta, i, per acabar, una mirada a la cooperativa en democràcia i a Europa, i a l'adaptació al nou segle XXI. En capítols monogràfics, el volum analitza les diverses seccions existents i dona rellevància a les productives, entre les quals destaca la que ha estat i és la més potent, la de l'oli, qualificada amb encert com el «pal de paller», i para també atenció detallada a la secció del vi i a la de l'ametlla. Un altre bloc d'anàlisi són les seccions de serveis, no productives, per tal que l'associat tingui el servei que necessita: les de mercaderies, l'avícola i la mutual, amb un capítol a part per a la Secció de Crèdit Caixa Rural. Igualment es dedica atenció, en blocs específics, a l'estraperlo lligat a la postguerra i a «dones i cooperativa», realçant un paper sempre poc visibilitzat. Un darrer punt d'anàlisi i de connexió és la secció

recreativa, de la qual es concreta la funció social que ha exercit entre els socis i els no socis al llarg del temps. El llibre s'acaba amb unes entrevistes en què es parla de l'actualitat i del futur amb dos dirigents del moment, i amb uns annexos que complementen el text. Cal destacar que en els capítols hi ha moltes entrades específiques que aporten una informació complementària capital (per exemple, la venda del vi en hectograus, la diferenciació del tipus d'oli segons el moment de la recol·lecció, etc.) i que exemplifiquen parts del text.

Del llibre es poden destacar moltes qüestions relacionades amb el tractament econòmic i social que incorpora, i que li atorga un valor afegit perquè contempla tant l'actuació de les persones en grup com la vessant econòmica de subsistència o d'empenta, segons el moment cronològic tractat. En la vessant social es demostra que el Sindicat era i és una entitat viva en molts aspectes: la dualitat de pensament dels socis integrants, la polarització i el xoc accentuats en el període de la Segona República encara que no acabats de consumir, la demanda d'una caserna de la Guàrdia Civil pròpia per part dels socis conservadors per salvaguardar patrimoni i collites, la unió forçada decretada per la direcció agrària de la guerra, el reingrés dels socis passats els primers anys repressius de la postguerra... En la perspectiva econòmica es visualitzen diversos eixos: els sacrificis per bastir els locals amb maquinària, la manera d'endeutar-se mancomunadament, l'etern debat cooperatiu de la venda dels productes en format individual o en comú, i també la visió de l'estraperlo fet des del Sindicat, unificant les diferents maneres de pensar que existien. Fou un estraperlo de subsistència, demostratiu que en pobles petits, els anys de la gana, aquesta es va suavitzar i va permetre omplir tant els estómacs mig plens com els gairebé buits.

El llibre, profitós i útil, aporta el perfil d'una entitat agrària que tot i els sobresalts que ha patit –que no han estat pocs–, majoritàriament s'ha sabut adaptar a buscar solucions. En definitiva, un llibre de bon nivell que pot servir de model a entitats agràries que volen conèixer la seva història, sense subterfugis.

A. GAVALDÀ. Universitat Rovira i Virgili i Fundació Roca i Galès

Wilson FERRÚS PERIS
Modernes, lliures i preparades. El grup femení de la Residència d'Estudiants de Madrid en temps de guerra
 IDECO-Perifèric, 2018.
 Col·lecció Monografies de l'Horta Sud

Albert BALCELLS i Rosa SERRA
Les colònies industrials de la conca del Llobregat
 150 anys d'història
 Barcelona: Diputació de Barcelona, 2019. 500 p.

Ciutadania i educació foren dues de les principals conquestes que van obtenir les dones en la Segona República. L'accés a l'àmbit públic, amb l'exercici de llocs de responsabilitat política, i a nivells educatius fins aleshores gairebé inabastables, es va fer realitat en el nou règim democràtic. Un espai femení que va facilitar aquestes conquestes fou la institucionista Residència de Señoritas de Madrid, sota la direcció de María de Maeztu, autèntica ciutat de les dones on conviuen estudiants de tot l'Estat.

El colp dels militars el 1936 canviaria els objectius educatius i cívics republicans, que es transformarien en un ferm antifeixisme. La residència és una mostra d'aquest obligat canvi. En temps de guerra, evacuada a l'Hort de les Palmes de Picanya, sota la direcció de dones comunistes, es convertirà en una residència d'obreres, centre dinamitzador d'extensió cultural i d'educació popular.

El professor Ferrús ens narra un relat coral, interpretat a Picanya i València per veus rellevants i altres d'anònimes. A més de Regina Lago, Mercedes Maestre, Teresa Andrés, María Moliner o Aurora Arnaiz, recupera una dotzena de biografies de residents i professores com Esperanza González, Pilar Coll, Luisa Garcia i Josefa Vergé, que mostren un conjunt de dones implicades en la defensa dels seus drets i dels de la infància.

Però, més enllà de l'acurada descripció i anàlisi de les seues vivències, a través del detall de les activitats, els plans de treball i l'organització interna de la residència, trobem una reflexió al voltant de com, malgrat la violència dels conflictes bèl·lics, hi ha persones que duen a terme accions vinculades a la lluita per la vida, entesa com a possibilitat de créixer de manera individual i col·lectiva. I com l'educació es converteix en una eina revolucionària de transformació social. És una història amb un epíleg conegut, de trencament de somnis i vides, la gran majoria de les protagonistes de la qual es veuen obligades a patir un exili exterior i, en molts casos, interior.

M^a DEL CARMEN AGULLÓ DÍAZ. Universitat de València

El paper preeminent que tingueren les colònies industrials en el procés d'industrialització de Catalunya és un fet indiscutible. El model de colònia industrial, però, no va pas ser un fenomen estrictament català. L'existència d'empreses fabrils situades a prop d'un riu per extreure'n energia i amb un poblat annex on vivien els treballadors (construït i explotat pels propietaris) fou un model molt general que no tan sols trobem a Europa (a Gran Bretanya, a França, Holanda o al nord d'Itàlia) sinó també a Amèrica (als Estats Units, a Xile i a l'Argentina, per exemple).

La peculiaritat catalana cal cercar-la en l'extraordinària densitat que arribaren a tenir les colònies al llarg del Llobregat (i del seu afluent, el Cardener), que és el cas que s'analiza en el llibre que ens ocupa. Els autors n'inventarien un total de 63, de les quals la majoria foren colònies tèxtils, però també en trobem de mineres, d'agrícoles, de metal·lúrgiques i fins i tot una fàbrica de ciment. El geògraf Pierre Deffontaines va dir que cap altre riu del món havia tingut un aprofitament tan intens. No en va, aquest riu era el camí més recte des del Pirineu a Barcelona (i al seu port) i travessava la conca minera catalana més important: la de Cercs. Cal tenir present que des del principi es va haver de comptar, a part de l'energia hidràulica, també amb la màquina de vapor, que esdevingué imprescindible quan es va voler accelerar la producció.

El volum està profusament il·lustrat i en les seves cinc-cents pàgines se segueix el fil històric d'aquestes colònies, des dels orígens a la segona meitat del segle XIX fins a la decadència i tancament als anys setanta del segle XX (a causa sobretot de la crisi tèxtil i minera de l'època). Hi trobem, naturalment, els grans episodis històrics que afectaren el país (els conflictes socials, la Guerra Civil i la revolució, l'etapa autàrquica del franquisme i una represa que fou efímera), però també altres elements com el debat entre apologistes i detractors del model, la influència política dels propietaris o l'impacte que tingué la construcció del ferrocarril de via estreta.

ENRIC PUJOL I CASADEMONT. Institut d'Estudis Catalans

1

2

6

10

14

18

20

22

24